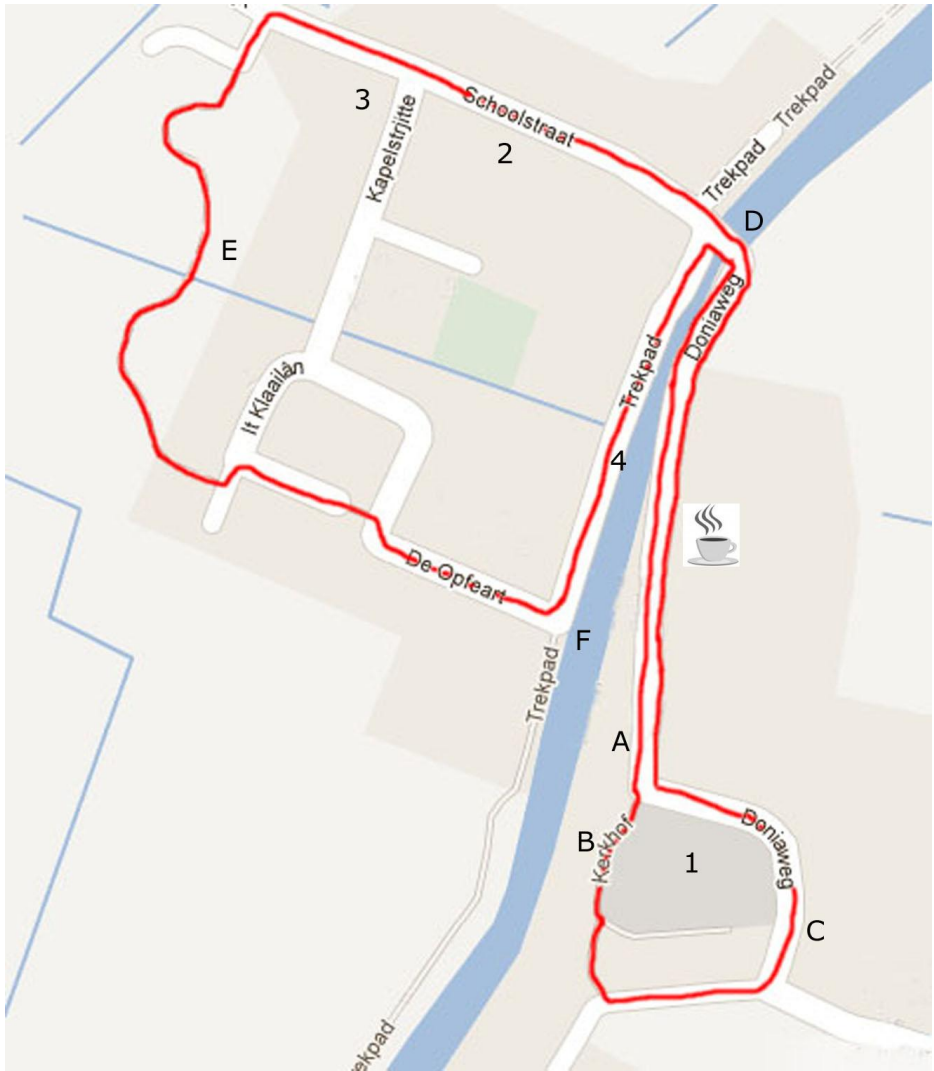

Wandelen in en om Burgwerd

Burgwerd

Het dorp Burgwerd is ontstaan uit een nederzetting in het kwelderlandschap, toen de zee hier nog vrij spel had en door slenken, geulen en prielen ver het land binnendrong. Enkele eeuwen voor onze jaartelling vestigden zich hier mensen op de kwelderwallen. In perioden waarin het zeewater steeg, verhoogden ze hun nederzettingen. Zo ontstonden de voor dit landschap zo karakteristieke

terpen. Burgwerd behoort tot de oudste, de zogenaamde eerste generatie terpen.

Toen er nog geen zeedijken waren, kwam het water met eb en vloed via de slenken en geulen het land in en als het hoogwater was, dan liep het land onder. Alleen de terpen en de hoger gelegen stukken land bleven droog. Als het water zakte, liep het weer door dezelfde geulen en slenken naar zee. Tussen de jaren 900 en 1000 zijn de eerste dijken in onze omgeving aangelegd. In Westergo werd begonnen met het aanleggen van een aantal polders. Dit gebeurde door de verschillende terpen met een dijk met elkaar te verbinden. In Wûnseradiel was dit de polder Hartwerd – Witmarsum (Diepertherem).

De bedijking van die polder liep van Bolsward over Trije Diken, Hartwerd, Burgwerd, Hemert, Rijpend, Witmarsum via Harkezijl naar Bolsward. De weg van Hartwerd door Burgwerd en over de Hemert bestaat dus al 1000 jaar en was een van de eerste dijken hier in de omgeving.

Meer informatie over Burgwerd vindt u op www.burgwerd.info
Historische informatie en foto's vind u op www.burgwerd-hichtum.nl

Dorpswandeling

1; Kerk

De oorsprong van de aan Sint Jan gewijde kerk van Burgwerd is moeilijk te dateren. Aangenomen wordt dat zij in de 13de eeuw is gebouwd, in romangotische stijl. Omstreeks 1515 trok de beruchte Zwarte Hoop plunderend en brandstichtend rond door dit deel van Friesland. Het is mogelijk dat de kerk toen gedeeltelijk is verwoest en daarna in gotische trant is herbouwd. Vermoedelijk zijn bij de grootscheepse verbouw van de kerk van 1724 tot 1726 de muren ommetseld met ouder materiaal en de vensters in het schip aan de zuidzijde vergroot. De steunberen aan de zuidzijde zijn in de 19de eeuw aangebracht. De oorspronkelijke toren zag er totaal anders uit. Deze had aan de noord- en de zuidzijde een hoogopgaande topgevel met klimmend boogfries en een forse achtkantige spits ook wel helm genaamd. In 1816 is de toren gewijzigd, gedeeltelijk ommetseld en van de huidige spitsbekroning voorzien. Aan alle zijden heeft de toren twee galmgaten. De toegang bevindt zich aan de westzijde met daarboven een spitsboog venster. De kleine klok, gegoten in 1512, heeft de Duitse bezetting overleefd. De in 1656 gegoten grote klok is niet teruggekeerd.

A; Centrum

Tot de 60er jaren was Burgwerd zogenaamd zelfvoorzienend. Zo waren er op zowel Doniaweg 6 als 8 een bakkerij. Op nr 18 was een kruidenierswinkel en op Doniaweg 15 was de slagerij. Daarnaast was er een schildersbedrijf op nr 2, smederij op nr 10 en op Kerkhof 2 was nog een brandstofhandel.

B; School 1

De openbare school heeft tot 1902 aan het Kerkhof gestaan op nummer 4 en 6. Nummer 8 was het huis van het schoolhoofd. De oudste vermelding van de school stamt uit 1628. In dat jaar wordt namelijk meester Dirk Alberts, de nieuwe schoolmeester van Roordahuizem, van "Boergert" gehaald met het schip. De school verhuisde in 1902 naar Doniaweg 19.

C; School 2

In 1902 kwam hier een nieuw schoolgebouw met onderwijzerswoning (Doniaweg 21) voor het openbaar onderwijs. In 1942 is de school gesloten. Jan Cuperus kocht de school en vestigde hier een exportslagerij waar onder andere voor Unox werd geslacht. In 1998 is de slagerij verbouwd tot garagebedrijf.

D; Brug

De huidige brug dateert uit 1953 hiervoor zat er een brug met een houten dek. Omdat het vervoer over het water steeds meer afnam kon de doorvaart hoogte wel iets lager. Echter door de toename van de recreatie vaart bleek dat in de vaarverbinding tussen Bolsward en Leeuwarden de brug aan de lage kant was. Regelmatig kwamen recreanten met hun boot vast te zitten onder de brug. Dit probleem werd vaak opgelost door het halve dorp op te trommelen en met z'n allen op de boot te gaan. Op deze manier werd er dan getracht om het passerende vaartuig dieper in het water te krijgen. In 1999 werd in het kader van het beter bevaarbaar maken van de Middelseeroute de brug verhoogd naar 2,50 meter doorvaarthoogte zodat de brug geschikter is voor de kleine recreatievaart

2; School

Het was vooral het werk van ds. Van Griethuysen dat er een christelijke school werd gesticht. De school werd op 2 november 1881 geopend. In de gevel is een gedenksteen geplaatst met de volgende tekst: "En dat gij van kinds af de Heilige schriften geweten hebt, die u wijs kunnen maken tot de zaligheid". De steen bevat ook

de openingsdatum en het karakter van het onderwijs: christelijk nationaal onderwijs. De school heeft 93 jaar dienst gedaan en na een korte periode van leegstand verbouwd tot woonhuis.

In 1974 is er een nieuwe school aan de Kapelstrjitte in gebruik genomen. Vanaf augustus 2013 is er geen school meer in Burgwerd.

3; Kapel

In 1950 is de kapel gebouwd naar ontwerp van architect Arjen Witteveen uit Leeuwarden.

Er konden een honderd mensen in de kapel, en die waren er in de beginjaren ook altijd zo ongeveer. Later liep dit aantal terug naar zo'n 40 à 50.

De kapel was ook erg populair onder paren, die als goede katholieken hun huwelijk lieten bevestigen in de kerk. Officieel was Burgwerd geen zelfstandige parochie meer, men hoorde al jaren bij de Franciscus-parochie in Bolsward. In 2000 werd er door de parochie besloten om afstand te doen van de Johannes-kapel in Burgwerd. Na de verkoop van de kapel werd deze omgebouwd tot woonhuis.

E; Bos

In het kader van de ruilverkaveling Wonseradeel-noord moesten er hier en daar natuur terreinen worden aangelegd zo ook het Burgwerderbos. Waar u op één van de bankjes even kunt genieten van het landelijke uitzicht.

4; Het Trekpad

In 1648 had de vooruitgang ook dit gebied bereikt. Op kosten van de stad Bolsward werd er een pad langs de vaart aangelegd, de Trekweg. Vaarboom en zeil werden overbodig, paarden namen hun plaats in. Voor personen- en goederenvervoer is de Trekweg tot halverwege de vorige eeuw van groot economisch belang geweest.

Wandelroutes rond Burgwerd zie kaart pagina 11.

Rondje Brewaar (groen 3 km)

F; De Bolswardervaart

De Bolswardervaart speelde in de Middeleeuwen een belangrijke rol in het leven van de Greidhoekers. Wegen waren er in die tijd niet veel. De wegen die men had waren de polderdijken. Deze waren

niet verhard en vaak zeer slecht begaanbaar. Men gebruikte de wateren voor vervoer en voor de afvoer van overtollig water.

Bestaande natuurlijke waterlopen werden met elkaar verbonden. En zo ontstond als hoofdader de vaarweg tussen Bolsward en Leeuwarden. Veel rechte stukken waren er niet, dus het varen vergde veel geduld en kracht. Stond er een stevige bries, dan kon het zeil worden gehesen, maar het bleef lastig laveren. Bij gebrek aan wind schakelde de schipper over op handkracht.

5; Brewaar

Een van oorsprong oude slenk. Bij de aanleg van de trekweg bleek dat de grond hier zeer zacht en zompig was zodat men het niet aandurfde om de weg vlak langs de vaart te leggen, bang dat deze weg zou zakken. In het bestek staat: "*blijvende met het leggen van dien soo nae de vaert als sij vaste grond can krijgen*".

6; Djiplân

De boerderij is vernoemd naar het laag (djip) gelegen land 0,9 meter onder NAP. In de aylvapolder. Voor het stichten van de polder in 1680 stonden de landerijen hier dikwijls onder water.

Rondje Aylvapolder (blauw 7 km)

7; Aylvapolder

De Aylvapolder is de oudste gereglementeerde polder in Friesland en werd in 1680 opgericht op initiatief van jonkheer Tjaerdt van Aylva, grietman (burgemeester) van Wûnseradiel, en Edzart van Grovestins, grietman van Hennaarderadeel. Beide heren bezaten grond in het gebied. De polder werd genoemd naar eerstgenoemde jonker.

8; Molen

De polder werd aanvankelijk bemalen door 2 molens waarvan één in de eerste helft van de 19e eeuw werd aangepast en de andere molen verdween. De molen werd na de oorlog gerestaureerd. Op maandag 9 november 1959, op een gure en regenachtige dag, sloeg het noodlot toe in de Tjaerdt van Aylvapolder. Door een felle brand werd de prachtige, monumentale watermolen tussen Burgwerd en Wommels compleet verwoest. De enorme vuurzee bood een spectaculaire aanblik, tot kilometers ver in de omtrek. De hevige wind wakkerde het vuur, dat door de rieten bedekking en door het houtwerk joeg, snel aan. Binnen drie kwartier was een van Frieslands grootste molens in de as gelegd.

De huidige molen die oorspronkelijk uit Hallum komt is op deze plek opnieuw opgebouwd.

G; Nije kromme

In de 70er jaren is de slachte dijk ter hoogte van Krommezijl door-midden gesplitst door de aanleg van de N 359. Door een brug te plaatsen over de weg is slachtedijk weer met elkaar verbonden. De brug is ontworpen door de in Burgwerd geboren architect Rein Hofstra en kreeg de naam de Nije Kromme en is in zomer 2000 in gebruik genomen bij de eerste editie van de Slachte-marathon.

9; Slachtedijk

De Slachtedijk of Slachte (Fries: *Slachtedyk*) is een bijna 42 kilometer lange slaperdijk door Westergo, en loopt van Oosterbierum tot Rauwerd. Een slaperdijk is een landinwaarts gelegen reservedijk bij een zeedijk, op een plaats waar het risico van dijkdoorbraak groot is. Daarnaast zijn slaperdijken vaak oude dijken waarvan de direct waterkerende functie is komen te vervallen door de aanleg van de nieuwe voorgelegen dijk. De slaperdijk is potentieel zeewerend, en ligt als het ware te slapen.

H; De Bieren Waaxens

Ooit behoorde het buurtschap de Bieren bij Burgwerd, een weg naar Waaxens was er niet. Om Waaxens te bereiken moest men vanaf de polderdijk om de Tjaard van Aylvapolder bij De Bieren lopend of met een paard en wagen door het weiland naar Waaxens. Pas in de 19e eeuw kwam er een weg naar Waaxens.

I; Burgwerderhoek

Vroeger was hier een Herberg met Trochreed. In 1902 begon Lammert de Vries bij het café van zijn vader een fietsmakerij en verkocht in het café fietsen en fietsonderdelen. In 1907 werd dit van hogerhand verboden vanwege de drankwet. De oplossing was om naast het café een winkeltje met werkplaats te bouwen. In 1911 werd er ook nog een woning bij gebouwd, Sjungadijk 24. In 1925 vertrok Lammert de Vries naar Leeuwarden waar hij een nieuwe fietswinkel opende.

In 1908 is in het Café van Jildert de Vries de Boerenleenbank van Burgwerd en omstreken opgericht welke later uitgroeide tot de Rabobank in Bolsward.

J; Ockinga State

Op deze plaats heeft vroeger een van de twee voorname Staten van Burgwerd gestaan. Wanneer de State is afgebroken is, is niet bekend.

Rondje Hichtum (geel 6 km)

K; Gedichten trekpad

Sinds mei 1994 bestaat de gedichtenroute aan het fietspad langs de Bolswardertrekvaart tussen Edens en Bolsward. Deze gedichtenroute in het landschap van water en de 'greidhoeke' bevat 25 gedichten en is circa 12 km lang.

L; Florence

Thomas Mulder begon in 1913 een wasserij, in het centrum van Bolsward. Het bedrijf kreeg de naam 'Florence, de bekende wasserij', genoemd naar een tante die door de Rooms Katholieke kerk zalig was verklaard. Zoon Johan Mulder nam in de roerige oorlogstijd '40 - '45 zijn taken over. Hij bleek echter andere ambities te hebben. In 1966 werd hij burgemeester van Bolsward. Vier jaar lang staat er dan een interim-directeur aan het roer. Totdat in 1970 de derde generatie Mulder weer zelf het bedrijf gaat leiden. Onder leiding van Tom Mulder groeit het bedrijf uit tot een miljoenenorganisatie. Een aantal industriële wasserijen, een textielproducent en een groot schoonmaakbedrijf gaan samenwerken onder de naam Rentex.

10; Fugelfrij Camping

Boerencamping Fûgelfrij is gelegen aan de Harlingervaart, tussen de Friese landerijen. In en rondom de boerderij scharrelen zo'n 3000 kippen zich opperbest vermaken in een mooie omgeving van bomen, weiland en water. In het boerderijwinkeltje zijn diverse biologische streekproducten te koop.

11; Wibranda State

Vanaf 1673 tot 1832 woonden hier de burgemeesters van de gemeente Wûnseradiel.

Johan Sicco Schwartzenberg was de derde en laatste generatie Schwartzenbergers die het grietmansambt beklede als bewoner van de state. Zijn zoon Wilco, de laatste Schwartzenberg te Hichtum heeft Hichtum omstreeks 1840 verlaten. De state telde in zijn glorietijd 25 kamers en er stonden 140 vruchtbomen in de boom-

gaard. Hichtum is nog lang bekend geweest om zijn goede kwaliteit appels die daar vandaan kwamen. Het bos bevatte ook tal van andere boomsoorten. De achteruitgang begon al in de 18^e eeuw. De kop-hals-rompboerderij, die op de plaats van de sate kwam en weer Wibrandastate heette, werd door de familie verhuurd.

12; Hichtumer Kerk

De kerk is waarschijnlijk al in de 12^e eeuw gebouwd. De toren is niet veel later gebouwd. Doordat de toren later is ommetseld en uitgevoerd is met nieuwe topgevels waartussen het zadeldak staat, en een rondbogige hoge nis rond de ingang, evenals rondbogige galmgaten bovenin, heeft de toren een meer 17^e eeuws dan een middeleeuws aspect gekregen. In de laatste helft van de 15^e eeuw is de kerk sterk gewijzigd o.a de huidige raampartijen.

M; School

Ook Hichtum had net als Burgwerd en Hartwerd een eigen school. In de vroegere eeuwen was deze kerkelijk, in de 19e eeuw werd deze openbaar. Het schoolgebouw stond op de plek waar tegenwoordig het dorpshuis is gevestigd. Samen met de aangrenzende huisjes was dit de school en het schoolmeesters huis. Het schooltje in Hichtum had één lokaal met één schoolmeester die les gaf aan alle kinderen van alle leeftijden. Na verschillende pogingen om de school te behouden viel op 22 september 1884 het doek en werd het schooltje nabij de kerk gesloten.

Rondje Kloosterweg (rood 8 km)

N; Altenburg

De wijk Altenburg is de meest noordelijk gelegen woonwijk van Bolsward en is na de nog in aanleg zijnde woonwijk Fûgelkrite ook de meest recente uitbreiding. Altenburg wordt in het zuiden begrensd door de rondweg de (Ugolaan) welke omgeven wordt door brede groenstroken. De overige randen van de wijk grenzen aan water in de vorm van de Leeuwardervaart in het westen, de Kloostervaart in het noordoosten en de Opfeart in het oosten.

13; Ugoklooster of Oege klooster

3 boerderijen dragen tezamen de naam Ugoklooster. Vroeger heeft hier in de landerijen, nabij de Hartwerdervaart, een klooster gestaan.

Het was niet een zelfstandig klooster maar een uithof van de grootte Abdij Oldeklooster onder Hartwerd

Titus Brandsma, 23 februari 1881 geboren als *Anno Sjoerd Brandsma* te Ugoklooster was een Nederlandse karmelietenpater, hoogleraar en publicist uit Friesland. In de Tweede Wereldoorlog verzette hij zich tegen de Duitse bezetter alsook tegen het nationaal-socialisme. Hij vond in het concentratiekamp in Dachau op 26 juli 1942 de dood, in 1985 werd hij als martelaar door de Rooms-katholieke Kerk zalig verklaard.

14; Kloosterweg

De weg van Hartwerd door Burgwerd bestaat al 1000 jaar.

O; Start van het "Olde kleasterpaad".

P; DoniaState

Op de plek van het kaatsveld stond vroeger de Donia-State. Het huis was zeventien meter breed en twintig meter diep. Via de vooringang kwam men in het portaal terecht waar zich direct een klein kamertje bevond dat als kantoor werd gebruikt. Aan de rechterkant was de deur naar de slaapkamer. Verder huisinwaarts was een kleine trap die naar de grote opkamer voerde, de zogenaamde "zaal". Verder was er op de begane grond nog een keuken en onder het huis bevonden zich twee verwulfdde kelders, waarvan er een als boterkelder werd gebruikt. Via een trap kwam men in de grote bovenkamer die als slaapkamer werd gebruikt. Verder was er nog een kleine bovenkamer en een zolder. Op 8 sept. 1869 was er een Boelgoed van Afbraak op Donia State te Burgwerd. Na de sloop van de panden werden de grachten gedempt en het hele terrein om-geploegd tot weiland. Tegenwoordig herinnert alleen de boerderij die deel uitmaakte van de landerijen van Donia State ons nog aan deze "adellyke zathe".

